Havs och Vatten myndigheten

Faktablad för att bedöma indikator till miljökvalitetsnorm enligt 19 § havsmiljöförordningen

C.5.1 Bifångst av tumlare

Tumlare i vatten Foto: Susanne Viker

Havsmiljödirektivet syftar till nå god miljöstatus i EU:s havsområden, det vill säga att biologisk mångfald bevaras och ekosystemen hålls friska och fria från föroreningar, samtidigt som ett hållbart nyttjande möjliggörs genom att en ekosystembaserad metod för förvaltning av mänskliga aktiviteter tillämpas.

En del av den nationella förvaltningen består av att enligt 19 § havsmiljöförordningen fastställa miljökvalitetsnormer med indikatorer som ska innebära att god miljöstatus kan nås. Indikatorerna, med sina målvärden, används för att bedöma om miljökvalitetsnormerna följs. Denna bedömning är i sin tur ett underlag i framtagandet av åtgärdsprogram, men är även ett verktyg för att avgöra om tillståndet i miljön närmar sig god miljöstatus.

Som underlag för bedömningen, och som ett komplement till beskrivningen av indikatorerna i föreskrifterna, publicerar Havs- och vattenmyndigheten faktablad som mera i detalj beskriver indikatorn vad gäller metoder och bedömning. Det kan finnas mer än en indikator till varje miljökvalitetsnorm. Miljökvalitetsnormerna och indikatorerna ingår i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2012:18) om vad som kännetecknar god miljöstatus samt miljökvalitetsnormer med indikatorer för Nordsjön och Östersjön, vilka uppdateras minst vart sjätte år.

Version: Nr. 1.1

Publiceringsdatum: 2025-04-24

Ändringsdatum: 2026-10-30

Havs och Vatten myndigheten

Inledning

Tumlare (Phocoena phocoena) är en av de minsta valarterna och förekommer i Skagerrak, Kattegatt och Egentliga Östersjön. Då utbredningen av tumlare är så pass bred utsätts de för mänsklig påverkan över ett stort område. Negativa påverkansfaktorer på populationen av tumlare inkluderar indirekta faktorer från mänskliga aktiviteter som undervattensbuller och farliga ämnen, men ett av de största hoten och den främsta orsaken till dödlighet direkt orsakad av människan för tumlare i Östersjön och Västerhavet är dödlighet orsakad av oavsiktlig bifångst genom fiske. Bifångst innebär oavsiktlig fångst av en art som inte är målet för fisket och kan ha betydande effekter på förekomsten och utbredningen av arten genom att den orsakar ökad dödlighet.

Miljökvalitetsnorm

Indikatorn C.5.1 *Bifångst av tumlare*, tillsammans med indikatorn C.5.2 ligger till grund för bedömning av miljökvalitetsnorm C.5[1] enligt HVMFS 2012:18.

Metod

Övervakning ska ske enligt metodbeskrivningen i övervakningsprogrammet Bifångst.

För att bedöma om målvärdet klaras ska data från övervakningsprogrammet ovan användas. Bifångst ska beräknas per relevant flottsegment med hjälp av fiskeansträngning och antalet bifångade individer i respektive flottsegment. Trendanalys ska genomföras. Analyser av dödlighet orsakad av bifångst ska göras per population och jämföras med målvärdet.

Detaljerad beskrivning

Datainsamlingen för denna indikatorn är identisk med indikatorn 1.1A som används för att bedöma miljötillstånd.

Rapporteringen av bifångst är i nuläget ofullständig och bygger på insamling av data från flera olika tillgängliga källor.

Strandade tumlare tas om hand av Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) medan bifångade djur hanteras av Naturhistoriska riksmuseet (NRM). Rapporteringen av bifångade tumlare sker inom ramen för Statens vilt (fåglar och däggdjur tillfaller staten när de dör[2]) utefter hela svenska kusten och vanligtvis utan kompletterande genetisk analys. Det kan därför vara svårt att koppla individerna till specifika populationer. Dödsorsaken av strandade djur fastställs av SVA och utifrån denna bedöms det om djuren kan ha varit föremål för bifångst. Rapportering av bifångade tumlare, antingen genom datainsamling med observatörer ombord eller kameraövervakning enligt förordning (EU) nr 404/2011 används också i bedömningen, både från nationella och regionala källor. Från dessa samlade datakällor summeras antalet bifångade tumlare årligen nationellt i Havs- och vattenmyndighetens databaser.

Metod för att beräkna bifångst beror på respektive population. För bedömning av Östersjöpopulationen summeras antal rapporterade individer där bifångst identifierades som dödsorsak. För resterande tumlarpopulationer beräknas bifångst baserad på tillgänglig övervakningsdata (ombordprovtagning och kameraövervakning) och beräkning av fiskeansträngning för att kunna beräkna den totala omfattningen av bifångst för

[1]Miljökvalitetsnorm C.5: Bifångst av marina däggdjur och sjöfåglar ska vara på en nivå som inte hotar populationens långsiktiga överlevnad.
[2]Om statens vilt | Naturhistoriska riksmuseet (nrm.se)

Bälthavspopulationen och Nordsjöpopulationen. Beräkningen följer metoden enligt Kindt-Larsen m.fl. 2023.

Målvärde

När antal tumlare som dödas genom bifångst inte överskrider de värden som anges nedan:

Östersjöpopulationen: Noll (0) individer per år.

Bälthavspopulationen: Nedåtgående trend i bifångst av tumlare som möjliggör att tröskelvärdet enligt indikator 1.1A klaras senast 2036.

Nordsjöpopulationen: Nedåtgående trend i bifångst av tumlare som möjliggör att tröskelvärdet enligt indikator 1.1A klaras senast 2036.

Bakgrund och princip för målvärdet

Målvärdet för indikator C.5.1 relaterar till relevant tröskelvärde för god miljöstatus i HVMFS 2012:18 bilaga 2. Tröskelvärden som kopplar till bifångst är artspecifika genom att de baseras på art- och populationsspecifika parametrar. Tröskelvärden i bilaga 2 HVMFS 2012:18 utgör övre gränser för mänskligt orsakad dödlighet, vars överskridande kan leda till en oacceptabelt hög risk för att bevarandemålet för populationen inte klaras. Alla tröskelvärden har tagits fram och beslutats gemensamt inom de regionala havskonventionerna Helcom och Ospar, och gäller för hela respektive population. Åtgärder för att tröskelvärden ska nås måste alltså där relevant ske regionalt. De populationsspecifika målvärdena i denna indikator väger in nuvarande populationsstatus, samt ger fiske och andra aktiviteter möjlighet att implementera relevanta åtgärder (två förvaltningscykler bedöms behövas för att implementera och utvärdera lämpliga åtgärder).

Bedömningsområde

Havsbassänger enligt *bilaga 1* Karta 2 i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter HVMFS 2012:18 enligt följande:

Östersjönpopulationen: Bornholmshavet och Hanöbukten, V Gotlandshavet, Ö Gotlandshavet, N Gotlandshavet, Ålands hav och Bottenhavet.

Bälthavspopulationen: Kattegatt, Öresund, Arkonahavet och S Öresund.

Nordsjöpopulationen: Kattegatt och Skagerrak.

Bedömning 2025

Bedömning av indikatorn har gjorts med hjälp av expertbedömning. Resultatet presenteras i rapporten "Bedömning av miljökvalitetsnormer enligt 19 § havsmiljöförordningen – Bedömning år 2025" Havs- och vattenmyndighetens rapport 2026:16 (https://www.havochvatten.se/bedomning-mkn-2025).

Havs och Vatten myndigheten

Referenser

Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2012:18) om vad som kännetecknar god miljöstatus samt miljökvalitetsnormer med indikatorer för Nordsjön och Östersjön.

HaV (2024) *Faktablad för att bedöma god miljöstatus enligt havsmiljöförordningen 1.1A Dödlighet av tumlare orsakad av mänsklig aktivitet* https://www.havochvatten.se/planering-forvaltning-och-samverkan/havsmiljoforvaltning/bedomningen-av-havsmiljons-tillstand/faktablad-for-indikatorer/god-miljostatus/1.1a-dodlighet-av-tumlare-orsakad-av-mansklig-aktivitet.html

Kindt-Larsen L, Glemarec G, Berg CW, Königson S, Kroner A-M, Søgaard M, Lusseau D. 2023 Knowing the fishery to know the bycatch: bias-corrected estimates of harbour porpoise bycatch in gillnet fisheries. Proc. R. Soc. B 290: 20222570. https://doi.org/10.1098/rspb.2022.2570